

PROPOSTA DE DICTAMEN SOTMÈS A CONSIDERACIÓ DE LA COMISSIÓ CÍVICA DEL PATRIMONI DE LES TERRES DE L'EBRE

**Dictamen de la Comissió Cívica de Patrimoni de les Terres de l'Ebre sobre
l'estat i propostes per a la recuperació del pont dels Estretets sobre el riu
Sénia (Montsià – Baix Maestrat)**

1. Motivació del dictamen

En la reunió de la Comissió Cívica del Patrimoni de les Terres de l'Ebre (d'ara endavant CCP-TE) del 20 de febrer de 2015 celebrada a Tortosa, es va avaluar la petició presentada per l'associació cultural i veïnal "Lo Rafal" d'Alcanar.

Aquesta petició d'informe està basada en els fragments arquitectònics del pont dels Estretets, entre els termes municipals d'Alcanar i Vinaròs, molt proper a la desembocadura del riu Sénia, i se sol·licita que la Comissió Cívica del Patrimoni de les Terres de l'Ebre estudiï la possibilitat de fer un informe sobre l'estat de conservació del pont i el seu entorn, així com de les possibles mesures d'intervenció i/o criteris de conservació.

Els membres de la CCP-TE assistents a la reunió van entendre que els objectius plantejats en la petició de l'associació cultural i veïnal "Lo Rafal" encaixaven dintre de les línies de treball que estableix el Reglament de Règim Intern i, per tant, van donar per unanimitat el vist-i-plau per elaborar un pre-informe que estudiés el cas. Amb les consideracions i conclusions d'aquest pre-informe es redacta el present dictamen.

2. Fonaments de dret

1. Llei 9/1993, de 30 de setembre, del Patrimoni Cultural Català
2. Llei 5/2007, de 9 de febrer, del Patrimoni Cultural Valencià

3. Constatacions i consideracions

Els ponents de la CCP-TE encarregats de l'elaboració del pre-informe van visitar les restes del pont, van entrevistar-se amb l'entitat sol·licitant i amb els ajuntaments d'Alcanar i Vinaròs. També es van consultar la documentació dels arxius locals sobre el pont.

3.1. Pont objecte d'estudi

Les restes del **Pont dels Estretets** correspon a un antic pont que salvava el riu Sénia en el seu tram final, entre els termes municipals d'Alcanar i Vinaròs, a uns 1.100 metres a l'oest de la carretera nacional 340.

S'hi pot arribar per un camí rodat del costat d'Alcanar -tot i que els darrers 100 metres s'han de fer a peu perquè s'accedeix a través d'una finca privada i per l'inici del barranc o llera del riu- ubicat a la finca de La Martorella (UTM: E (X): 287.674,0 m ; N (Y): 4.489.389,0).

Forma part de l'inventari del Patrimoni Cultural Català, sense cap figura de protecció específica.

Del pont original només en queda a la part dreta de la llera del riu una volta de pedra i l'arrencada de la base d'una altra, la llum de la volta que queda en peu és de 3,20 m i una alçada intradós de 2,80 m. L'amplada de la volta és d'uns 3,40 metres. A l'altra banda, riba esquerra, es documenten restes d'estructures alçades i enderrocades realitzades amb la mateixa factura i alineades amb la resta del pont. Cal remarcar que tota la infraestructura queda deprimida entre 4 o 5 metres respecte les actuals cotes del terreny de les finques agrícoles limítrofes. El camí que el creuava actualment està desaparegut.

3.2. Consideracions sobre la cronologia del pont dels Estretets

D'una banda, observant l'arc de mig punt del pont dels Estretets, i comparant-lo amb altres ponts del riu Sénia uns quilòmetres més amunt, com són els ponts del molí la Roca, del molí Bordaies i de l'Om, es pot comprovar que estan fabricats amb el mateix sistema constructiu, és a dir, a base de pedra natural sense treballar, sobre un encofrat o xindri, i aferrada amb morter de calç. El pont dels Estretets, com els anteriors citats, són obres eminentment populars.

D'altra banda, per l'absència d'unes característiques constructives i formals d'amplada superior a quatre metres, fàbriques ben travades, plataforma horitzontal, carreus encoixinats, carreus amb forats per a les tenalles o pinces de maneig, juntes de carreus molt cuidades, arcs de mig punt i piles amb

esperons generalment triangulars, no es pot considerar com un pont d'època romana.

A més, tampoc compta amb les característiques dels ponts d'època andalusí: arcs rebaixats, carreus disposats de per llarg i de través i utilització d'*opus caementicium* encofrat mitjançant carreus.

Així mateix, s'hauria de descartar com una edificació romànica o gòtica per l'absència de la tècnica constructiva de l'*opus vittatum*, i també, per la manca de constància en la documentació escrita de l'època. A més a més, s'aprecia el poc deteriorament sofert pel pas del temps i per l'acció dels agents naturals en les marques de l'encofrat constructiu, cosa que indicaria la no molt llunyana edificació del pont.

A falta de realitzar un estudi arqueològic acurat amb cates que analitzin fefaentment i científicament els vestigis del pont, es pot considerar que el pont dels Estretets és presumiblement contemporani dels ponts del molí la Roca, del molí Bordales i de l'Om i que per tant va ser construït al voltant dels segles XVII i XVIII.

3.3. Patologies detectades en el pont dels Estretets

Presumiblement el Pont dels Estretets deuria estar format per dos arcs de mig punt, dels quals només es conserva el que correspon al costat sud (Maestrat). Les pedres que formen la volta estan perdent el material d'aferrat (morter de calç) a causa de les inclemències naturals (pluja, vent i accions geològiques principalment) fet que acabarà propiciant el col·lapse del mateix si no s'actua en l'extradós de la volta.

Les arrancades i base presenten un bon estat de conservació tot i els envits que han de suportar per les puntuals riuades o barrancades anuals.

Amb uns senzills treballs de consolidació amb materials d'obra de la tonalitat i textura adequada seria molt fàcil donar les restes del pont dels Estretets d'una actuació encaminada a contrarestar la seva inexorable degradació.

3.4. Situació jurídica

El pont s'ubica entre dos termes municipals, el d'Alcanar i el de Vinaròs, i entre dues comunitats, la Catalana i la Valenciana. A més, el riu Sénia pertany a la conca del Xúquer.

Per tal de solucionar les possibles interferències entre administracions, seria adient que l'entitat o administració encarregada de les gestions per la recuperació dels ponts fos la Mancomunitat Taula del Sénia, ens local, format per 27 municipis valencians, catalans i aragonesos.

3.5. Objectius dels ajuntaments d'Alcanar i de Vinaròs sobre el pont

En una reunió mantinguda amb els ajuntaments d'Alcanar i de Vinaròs s'explica que ja han intervingut al pont dels Estretets de manera conjunta per tal de condicionar l'entorn del riu Sénia i s'explica que tot el procés es va endarrerir perquè el permís -i tots els tràmits relacionats- per actuar al riu, que l'havia de donar la confederació hidrogràfica del Xúquer, ha trigat un any en aconseguir-se.

Ambdós ajuntaments estan interessats en potenciar ambdues ribes del riu Sénia mitjançant la recuperació de camins de ronda o lligallos, o formant-ne de nous, i aquest és un tema que s'està tractant actualment a la Taula del Sénia.

4. Conclusions

4.1. Interès patrimonial del pont dels Estretets

Tot i que el Pont dels Estretets ja no té cap funció com a infraestructura de comunicacions és un vestigi rellevant de la història del riu Sénia i l'aprofitament per part de l'home dels recursos fluvials. Per aquesta raó, i donat que en el tram del riu corresponent al terme municipal d'Alcanar i Vinaròs no existeix cap pont d'aquesta tipologia constructiva, és evident que el Pont dels Estretets té un destacable interès com a element arquitectònic patrimonial.

Val a dir que com a element simbòlic té un arrelament significatiu entre la població canareva -cal tenir present que està molt més prop del municipi d'Alcanar que de Vinaròs- ja que el seu emplaçament en el tram final del riu Sénia, el conjunt de basses amb el bosc de ribera recuperat i la proximitat a la desembocadura a Sòl de Riu li donen a tot el paratge unes grans potencialitats i una profunda i intangible emotivitat.

Possiblement seria pertinent dotar als actuals vestigis del pont dels Estretets de la declaració de bé cultural d'interès local, per tal d'emfatitzar el seu valor intrínsec patrimonial.

També seria recomanable dur a terme una prova del carboni 14 o similar per a resoldre la datació aproximada de l'època de construcció.

4.2. Propostes d'intervenció per garantir la conservació del pont

Pel seu emplaçament a una cota molt baixa respecte la llera del riu el pont dels Estretets sofreix i sofrirà les barrancades o riuades que sobrevinguin al Sénia any rere any. A més, el fet que des de fa molt temps no compleix cap ús com a infraestructura de comunicació (no hi ha ni camí que el creui) ha desembocat en què no s'hi hagi fet cap mena de manteniment ni actuació de qualsevol mena.

La rehabilitació integral del pont és una fi innecessària pel que s'hauria d'apostar decididament per la conservació dels vestigis existents. Per aquesta raó les actuacions que es recomana dur a terme són:

1. Al costat sud, Vinaròs, les aigües pluvials de les finques limítrofes -que estan a una cota molt superior- amb el pont desaigüen a sobre d'aquest, amb un pendent molt pronunciat que arrossega terres, àrids, restes de tubs de reg, etc., que malmeten directament l'arranc de la volta del pont. S'hauria de contactar amb els propietaris de les citades finques per tal que efectuïn un mínim moviment de terres i l'aigua de la pluja baixi uns metres més enllà del pont, evitant així aquesta degradació tant directa.
2. A nivell constructiu s'haurien de reomplir els buits entre les pedres de l'extradós de la volta amb material adequat per a la fi, apostant per morters sense retracció i d'una coloració terrosa similar a l'existent. A més, es podria donar una mà de morter de la mateixa tonalitat a tot l'extradós per tal d'assegurar una correcta impermeabilització de la volta. D'aquesta manera es garantiria la consolidació de l'extradós de la mateixa.
3. Parlar i pactar amb els propietaris de les finques d'Alcanar per tal de permetre el pas a peu d'aquelles persones que vulguin gaudir del camí de ronda o sendera que voreja el Sénia fins a la desembocadura (o fins allí on es pugui arribar).
4. Formació d'una mínima àrea de lleure que permeti el gaudi de l'entorn dels Estretets de manera que fos una àrea de lliure interpretació del pont i del bosc de ribera del riu Sénia. L'actuació a dur a terme hauria de tenir amb compte el facilitar les futures les campanyes de neteja i desbroç anuals.

Ara bé, a més d'aquestes actuacions funcionals citades, són necessàries un conjunt d'actuacions socials encaminades a dotar de contingut emocional al pont dels Estretets, és a dir, apropar el pont i la seva zona circumdant a la societat civil d'Alcanar perquè se'l sentin més propi. En l'actualitat, el pont és present en l'anagrama de la Federació de Comerç d'Alcanar i ja s'ha realitzat alguna visita cultural a les restes d'aquest.

Aquestes actuacions podrien ser:

1. Neteja i desbroç anual per part de la brigada municipal o de la societat civil del Pont dels Estretets i del seu entorn en algun moment de l'any (previ a les accions que es citen a continuació).
2. Que les entitats culturals lligades a Alcanar i al riu Sénia organitzessin anualment una sortida al pont dels Estretets. Aquesta excursió popular - guiada- podria continuar amb una visita als salts d'aigua amb toll, i entre aquests cal destacar, per la proximitat, l'anomenat per la població canareva de "la Peixera", que hi ha seguit el curs del riu. I si els camins de ronda es recuperen fins i tot arribar fins a la desembocadura a Sòl de Riu.

Altres iniciatives, de més envergadura i que requeririen una actuació supramunicipal, que es podrien dur a terme a llarg termini serien:

1. Tractament integral de les ribes del riu per recuperar i/o formar camins de ronda paral·lels al seu curs fins arribar a Sòl de Riu.
2. Formació d'un espai de lliure interpretació no solament del pont sinó de l'entorn natural on s'ubica: desembocadura del Sénia i del seu bosc de ribera.

4.3. Gestió de la possible intervenció

Abans de qualsevol actuació i/o intervenció s'hauria de consultar i sol·licitar l'informe pertinent a la Confederació hidrogràfica del Xúquer, ja que el Pont dels Estretets s'ubica al mig de la llera del riu. Una vegada obtinguts els permisos de les administracions o organismes competents, la CCP-TE considera que l'Ajuntament d'Alcanar, amb acord previ de col·laboració imprescindible amb l'Ajuntament de Vinaròs, és qui hauria d'abordar les intervencions inicials per conservació del pont. Paral·lelament, ambdós entitats municipals podrien sol·licitar la col·laboració de la Mancomunitat Taula del Sénia.

Les actuacions proposades a nivell supramunicipal haurien de ser dirigides per la Mancomunitat Taula del Sénia.

4.4. Proposta de declaració de nivell patrimonial

Per tal de protegir el Pont dels Estretets mitjançant els instruments legislatius que fan referència al patrimoni cultural, els ajuntaments d'Alcanar i Vinaròs podrien sol·licitar a les administracions competents la declaració del pont com a Bé Cultural d'Interès Local.

D'altra banda, s'hauria de tenir present i valorar la possibilitat que el tram del riu Sénia pugui rebre en el futur la declaració d'espai etnològic, en la categoria de Bé Cultural d'Interès Nacional. L'objectiu d'aquesta declaració etnològica seria la de posar en valor el tram final del riu (des de la Sénia – Sant Rafel del riu fins Alcanar – Vinaròs) amb tots els elements creats per l'home per utilitzar la seva força hidràulica i la pròpia aigua al llarg del temps. De fet, aquests elements han vertebrat la zona limítrofa al riu Sénia i, en conseqüència, han establert una unívoca vinculació amb les persones que l'han habitat. Cal tenir present que gràcies a l'explotació de les possibilitats que oferia el riu Sénia va haver-hi el gran desenvolupament industrial d'ambdues ribes i que permet explicar la realitat vigent del territori.

Aquest dictamen es va aprovar en reunió de la Comissió Cívica del Patrimoni de les Terres de l'Ebre de 19 de febrer de 2016.